

BÓJKA I POBICIE

Aleksandra Nowosad

MONOGRAFIE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

BÓJKA I POBICIE

Aleksandra Nowosad

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Stan prawny na 1 lutego 2014 r.

Recenzent

Prof. nadzw. dr hab. Ryszard Stefański

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Ewa Wysocka

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Łamanie

Kamila Tomecka

Układ typograficzny

Marta Baranowska

.....
Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących
im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej
w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło.
A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.
.....

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN 978-83-264-3118-0

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 9

Wstęp / 13

Rozdział I

Uwagi ogólne o przestępstwie i pojęciu bójki i pobicia / 17

1. Uwagi wstępne o przestępstwie bójki i pobicia / 17
2. Znaczenie pojęć „bójka” i „pobicie” / 31

Rozdział II

Ustawowe znamiona przestępstwa udziału w bójce lub pobiciu w typie podstawowym / 43

1. Przedmiot ochrony / 43
2. Strona przedmiotowa czynu zabronionego / 54
 - 2.1. Czyn sprawcy / 54
 - 2.2. Okoliczności czynu / 68
 - 2.3. Przedmiot czynności wykonawczej / 71
 - 2.4. Pokrzywdzony / 72
 - 2.5. Skutek / 83
 - 2.6. Związek przyczynowy / 93
3. Podmiot czynu zabronionego / 98
4. Strona podmiotowa czynu zabronionego / 105

Rozdział III

Ustawowe znamiona czynów zabronionych określonych w art. 158 § 2 i 3 k.k. / 111

1. Przedmiot ochrony / 111
2. Strona przedmiotowa czynu zabronionego / 112
 - 2.1. Przedmiot czynności wykonawczej / 112

- 2.2. Pokrzywdzony / 112
- 2.3. Skutek / 113
- 2.4. Związek przyczynowy / 116
 - 2.4.1. Brak konieczności ustalenia związku przyczynowego między działaniem uczestnika bójki (pobicia) a kwalifikującym następstwem / 118
 - 2.4.2. Możliwość zastosowania art. 158 § 2 lub 3 k.k. do zdarzeń z ustalonym sprawcą kwalifikującego następstwa bójki lub pobicia / 121
 - 2.4.3. Inne przyczyny kwalifikującego następstwa / 126
 - 2.4.4. Podsumowanie / 127
- 3. Podmiot czynu zabronionego / 130
- 4. Strona podmiotowa czynu zabronionego / 131
 - 4.1. Brak obiektywnych warunków karalności / 132
 - 4.2. Przepięstwo umyślno-nieumyślne / 133
 - 4.3. Możliwość (i powinnoć) przewidzenia następstw bójki i pobicia / 134
 - 4.4. Umyślne sprawstwo skutku / 138
 - 4.5. Odpowiedzialnoć ustalonego sprawcy śmierci lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu / 141
 - 4.6. Przepięstwo umyślno-umyślne „nieskutkowego” uczestnika bójki / 142

Rozdział IV

Ustawowe znamiona czynu zabronionego określonego w art. 159 k.k. / 147

- 1. Uwagi wstępne / 147
- 2. Przedmiot ochrony / 150
- 3. Strona przedmiotowa czynu zabronionego / 151
 - 3.1. Czyn sprawcy / 151
 - 3.2. Okoliczności czynu / 157
 - 3.2.1. Broń palna / 157
 - 3.2.2. Nóż / 166
 - 3.2.3. Inny podobnie niebezpieczny przedmiot / 167
 - 3.2.3.1. Uwagi ogólne / 167
 - 3.2.3.2. Przykłady niebezpiecznych przedmiotów / 174
 - 3.2.3.3. Przedmioty oceniane niejednolicie / 182

3.2.3.4. Przykłady przedmiotów
nieniebezpiecznych / 186

4. Podmiot czynu zabronionego / 190

5. Strona podmiotowa czynu zabronionego / 191

Rozdział V

**Formy stadialne i zjawiskowe popełnienia przestępstwa udziału
w bójce lub pobiciu / 193**

1. Formy stadialne przestępstwa udziału w bójce lub pobiciu / 193

1.1. Problem usiłowania przy przestępstwach narażenia
na niebezpieczeństwo / 193

1.2. Usiłowanie przestępstwa z art. 158 § 1 k.k. / 203

1.3. Usiłowanie przestępstw z art. 158 § 2 i 3 k.k. / 208

1.4. Usiłowanie przestępstwa z art. 159 k.k. / 209

2. Formy zjawiskowe przestępstwa udziału
w bójce lub pobiciu / 210

2.1. Współsprawstwo / 210

2.1.1. Odpowiedzialność sprawcy, który nie brał
udziału w całym zajściu / 215

2.1.2. Przyłączenie się do starcia dwuosobowego / 221

2.2. Podżeganie i pomocnictwo / 222

Rozdział VI

**Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną za udział w bójce
lub pobiciu / 228**

1. Obrona konieczna a udział w bójce lub pobiciu / 228

2. Stan wyższej konieczności / 238

3. Zgoda pokrzywdzonego / 238

4. Działanie w ramach swoich praw i obowiązków / 245

5. Ostateczna potrzeba wojskowa / 246

Rozdział VII

**Problem zbiegu przepisów i przestępstw
przy przestępstwie udziału w bójce lub pobiciu / 247**

1. Jedność i wielość czynów / 247

2. Kwestie związane ze zbiegiem przepisów ustawy / 249

3. Kwestie związane ze zbiegiem przestępstw / 275

Rozdział VIII

Ustawowe zagrożenie czynu karą. Sądowy wymiar

kary w zakresie przestępstwa udziału w bójce lub pobiciu / 281

1. Ustawowe zagrożenie czynu karą
i środkami karnymi / **281**
2. Sądowy wymiar kary w zakresie przestępstwa udziału w bójce
lub pobiciu / **298**

Wnioski / **307**

Bibliografia / **315**

Wykaz orzecznictwa / **331**

Wykaz aktów prawnych / **349**

Wykaz źródeł internetowych / **351**

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121)
- k.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k. z 1932 r.** rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.)
- k.k. z 1969 r.** ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.)
- Konstytucja RP** Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 55 z późn. zm.)
- k.w.** ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 482 z późn. zm.)
- u.b.a.** ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 576 z późn. zm.)

Czasopisma, zbiory orzeczeń

Annales UMCS	Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
Apel.-Gd.	Apelacja Gdańska
Apel.-Lub.	Apelacja – Sąd Apelacyjny w Lublinie
Biul. SAKa	Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach
Biul. SN	Biuletyn Sądu Najwyższego
CPKiNP	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
GS	Gazeta Sądowa
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
GSW	Gazeta Sądowa Warszawska
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
NP	Nowe Prawo
OSAB	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSAW	Orzecznictwo Sądów Apelacji Wrocławskiej
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Izba Karna
OSN(K)	Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Karna)
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNPG	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo

PS	Przełąd Sądowy
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SMO	Służba MO
WPP	Wojskowy Przełąd Prawniczy
ZNUJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUŁ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego

Inne

SA	sąd apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny

Wstęp

Przedmiotem opracowania jest problematyka odpowiedzialności karnej za udział w bójce lub pobiciu w prawie polskim. Przesłębstwo to było już tematem monografii¹. Prace te powstały jednak na gruncie poprzednich kodyfikacji, gdy znamiona przestępstwa różniły się znacznie od obecnych (kodeks karny z 1932 r.)² bądź przedstawiają głównie aspekty kryminologiczne i empiryczne³ czy też procesowe⁴.

Wydaje się, że przestępstwo udziału w bójce lub pobiciu wymaga gruntownego opracowania w doktrynie. W latach 2006–2010 za udział w bójce lub pobiciu skazywano rocznie od około 11 tys. do prawie 14 tys. osób⁵, co obrazuje skalę popełnianych przestępstw. Ponadto obecnie, w okresie gdy dość gwałtownie rozwija się zjawisko chuligaństwa stadionowego w Polsce⁶, a także gdy za pomocą nowoczesnych środków komunikacji masowej (np. telefonów komórkowych lub Internetu) możliwe jest niezwykle szybkie zebranie dużej liczby osób w celu zbiorowego popełniania przestępstw, co obserwujemy w wielu krajach, problematyka pociągnięcia do odpowiedzialności karnej jednostki za

¹ Zob. Z. Kubec, B. Hołyst, *Bójka i pobicie (Problemy dogmatyki prawa, kryminologii i kryminalistyki)*, Warszawa 1962; Z. Skarżyński, *Bójka i pobicie w polskim prawie karnym*, Warszawa 1994; K. Krajewski, *Bójka i pobicie. Analiza kryminologiczna*, Kraków 1988; A. Zachuta, *Bójki i pobicia na Podhalu. Aspekty kryminalistyczne i kryminologiczne*, Kraków 1973, maszynopis rozprawy doktorskiej; K. Olszak, *Bójka i pobicie. Aspekty wykrywawcze i dowodowe*, Warszawa 2009.

² Z. Kubec, B. Hołyst, *Bójka i pobicie (Problemy..., s. 1 i n.*

³ Zob. Z. Skarżyński, *Bójka i pobicie w polskim..., s. 1 i n.*; K. Krajewski, *Bójka i pobicie. Analiza..., s. 1 i n.*; A. Zachuta, *Bójki i pobicia na Podhalu..., s. 1 i n.*

⁴ K. Olszak, *Bójka i pobicie. Aspekty..., s. 1 i n.*

⁵ Dane Ministerstwa Sprawiedliwości, zob. <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/statystyki/statystyki-2010/>. Dane statystyczne dotyczące liczby skazań przytoczone są w rozdziale VIII.

⁶ Zob. P. Chlebowicz, *Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne*, Warszawa 2009.

czyny zabronione popełnione w grupie, w sytuacji typowych dla takich zajęć trudności dowodowych, a także potrzeby przeciwdziałania niebezpieczeństwu związanemu z zajęciami grupowymi staje się szczególnie aktualna, zwłaszcza w kontekście wysuwanych czasem zastrzeżeń wobec tego „reliktu odpowiedzialności zbiorowej”⁷, jak nazywane jest przestępstwo określone w art. 158 i 159 k.k.

Celem badań podjętych w tej pracy jest ukazanie kształtowania się konstrukcji bójki i pobicia, dokonanie analizy aktualnej budowy przestępstwa wraz z konfrontacją tej konstrukcji ze współczesnymi zasadami odpowiedzialności karnej, a także udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy taka struktura jest potrzebna współczesnemu prawu karnemu. Wstępnie można sformułować tezę o celowości konstrukcji odpowiedzialności za udział w bójce lub pobiciu jako stanowiącej przestępstwo odrębne. Dopiero jednak analiza różnych aspektów tego problemu według przyjętego planu pracy pozwoli potwierdzić lub wykluczyć trafność tej tezy.

W pracy została zastosowana głównie metoda analizy aktów prawnych, orzecznictwa sądowego i literatury prawniczej, przy wykorzystaniu, w ograniczonym zakresie, wykładni historycznej i prawoporównawczej.

Rozdział I zawiera uwagi ogólne dotyczące opisywanego przestępstwa, krótki rys historyczny, zarys współczesnych modeli odpowiedzialności za udział w bójce lub pobiciu, problem elementów odpowiedzialności zbiorowej w konstrukcji przestępstwa oraz *ratio legis* przepisu. Następnie przedstawiona jest analiza pojęć „bójka” i „pobicie” w znaczeniu potocznym, leksykalnym, jak również nadanym im przez doktrynę i orzecznictwo, ze wskazaniem na różnice między tymi znaczeniami, ich genezę i z rozstrzygnięciem o pierwszeństwie znaczenia tych pojęć w języku prawniczym.

Zasadnicze znaczenie dla przedmiotu opracowania mają rozdziały II, III i IV zawierające szczegółową analizę znamion przestępstwa udziału w bójce lub pobiciu w kodeksie karnym z 1997 r. Zostały podzielone na podrozdziały przedstawiające problematykę poszczególnych rodzajów znamion ujętych w tradycyjnym czwórpodziale, ze względu na przejrzystość tej klasyfikacji. W rozdziale II został opisany

⁷ Zob. L. Gardocki, *Bójka i pobicie* (w:) I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński (red.), *System prawa karnego*, t. 4. *O przestępstwach w szczególności*, cz. 1, Ossolineum 1985, s. 465.

typ podstawowy przestępstwa określony w art. 158 § 1 k.k., w rozdziale III – typ kwalifikowane przez następstwo z art. 158 § 2 i 3 k.k., w rozdziale IV zaś – typ kwalifikowany przez okoliczności, za jaki uważam czyn zabroniony z art. 159 k.k. Analizując typy zmodyfikowane, uwzględniono tylko te aspekty, które wykazują różnice w stosunku do typu podstawowego, w pozostałym zakresie aktualność zachowują uwagi zawarte w rozdziale II.

W rozdziale V została przedstawiona problematyka form stadialnych i zjawiskowych przestępstwa, z uwzględnieniem specyfiki, jaką wykazuje ono w tym zakresie jako przestępstwo narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo (co powoduje pewne trudności przy określeniu postaci stadialnych) oraz przestępstwo, w którym bardzo szeroko ujęte jest znamię udziału w bójce lub pobiciu, co z kolei wpływa na możliwość zakwalifikowania zachowań odpowiadających podżeganiu lub pomocnictwu jako sprawstwa występku.

Rozdział VI zawiera analizę okoliczności wyłączających odpowiedzialność za udział w bójce lub pobiciu, przy czym najwięcej miejsca poświęcono często poruszanej w doktrynie i orzecznictwie kwestii dopuszczalności wystąpienia w przestępstwie bójki obrony koniecznej, rozważając nadto możliwość zastosowania tu innych kontratypów. W tej części opracowania została pominięta analiza okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną o charakterze podmiotowym, gdyż omawiane przestępstwo nie wykazuje w tym zakresie specyfiki (można jedynie zaznaczyć, że czyn udziału w bójce lub pobiciu nie znajduje się w katalogu przestępstw z art. 10 § 2 k.k., przewidującego odpowiedzialność karną nieletniego)⁸.

Przedmiotem rozdziału VII jest problem zbiegu przepisów i przestępstw. Analizie została poddana możliwość pozostawiania przepisów art. 158 § 1–3 i art. 159 k.k. w zbiegu z przepisami poszczególnych rozdziałów kodeksu karnego oraz najczęściej występujące w orzecznictwie zbiegi przestępstw.

W rozdziale VIII zaprezentowano problematykę ustawowego wymiaru kary za przestępstwa z art. 158 § 1–3 i art. 159 k.k. oraz innych środków, które mogą znaleźć w tych sprawach zastosowanie.

⁸ Pominięcie w kodeksie karnym odpowiedzialności karnej nieletniego za przestępstwa z art. 158 § 2 i 3 k.k. zostało skrytykowane przez K. Daszkiewicz jako niekonsekwentne wobec umieszczenia w katalogu z art. 10 § 2 k.k. przestępstwa z art. 156 § 3 k.k.; zob. K. Daszkiewicz, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 370–371.

Na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości przedstawiono także strukturę kar orzekanych wobec sprawców tych przestępstw, uzupełniając je graficznie.

Całość rozważań zamykają wnioski końcowe.

Rozdział I

Uwagi ogólne o przestępstwie i pojęciu bójki i pobicia

1. Uwagi wstępne o przestępstwie bójki i pobicia

Udział w bójce lub pobiciu stanowi przestępstwo *sui generis*, co wynika ze zbiorowego charakteru tych zająć. Specyficzna konstrukcja występkę wywołuje wiele problemów zarówno praktycznych, jak i dogmatycznych. Pomocne w jej rozumieniu może być ukazanie kształtowania się odpowiedzialności karnej za ten czyn zabroniony⁹.

Pierwotne regulacje służyły zapobiegnięciu bezkarności nieznanego sprawcy śmierci człowieka, do której doszło w wyniku zbiorowej bijatyki¹⁰. Gdy bije się wiele osób, często niemożliwe jest ustalenie konkretnego sprawcy tragicznego skutku, pewne jest jednak, że znajduje się on wśród uczestników zdarzenia¹¹. W celu omięcia trudności dowodowych tworzono konstrukcje, w których wystarczającą podsta-

⁹ Ewolucja przestępstwa została przedstawiona przeze mnie w opracowaniu *Odpowiedzialność karna za udział w bójce lub pobiciu w ujęciu historycznym*, Lublin 2013, s. 160.

¹⁰ Zob. M. Saal, *Die Beteiligung an einer Schlägerei (§ 231 StGB). Ein Plädoyer für die Streichung der schweren Folge*, Frankfurt am Main 2005, s. 11; zob. także H. Hund, *Beteiligung an einer Schlägerei- ein entbehrllicher Strafbestand?*, Staatsanwalt in Mainz 1988, s. 9–10.

¹¹ W bójkach ze skutkiem śmiertelnym, którego konkretny sprawca jest nieznan, mamy pewność, że jest nim przynajmniej jeden z uczestników, wysoce prawdopodobne zaś jest, że w grupie tej znajdują się osoby tej śmierci niewinne, co wiąże się z klasycznym dylematem, czy lepiej uniewinnić nieznanego winnego (śmierci), aby wraz z nim nie ukarać niewinnych, czy też ukarać osoby niewinne, aby wraz z nimi na pewno ukarać winnego? Zob. T.R. Schütze, *Nothwendige Teilnahme am Verbrechen*, s. 128; cyt. za: R. Marti, *Der Raufhandel mit Berücksichtigung des französischen und schweizerischen Rechts*, Solothurn 1891, s. 7.

wę skazania stanowiło już podejrzenie, że określony uczestnik zajścia jest sprawcą śmierci lub zranienia¹². Dawne unormowania dotyczyły więc tylko zwad zakończonych najcięższymi skutkami i znajdowały zastosowanie jedynie do dwóch sytuacji: gdy skutek bójki był wynikiem sumy urazów pochodzących od różnych sprawców oraz gdy niemożliwe było ustalenie sprawcy skutku¹³.

Wprowadzana w celu zapobiegnięcia bezkarności sprawcy ciężkiego skutku odpowiedzialność zbiorowa, przybierająca postać *praesumptio doli*, została z czasem zastąpiona koncepcją oparcia karalności bójki na jej niebezpiecznym charakterze¹⁴. Podstawą wymierzenia kary nie był już sam skutek zbiorowej bijatyki, lecz udział w niej. Wraz z narodzinami tej teorii powstała, dominująca do dzisiaj w wielu ustawodawstwach idea, że bójka i pobicie, z powodu specyficznych procesów zachodzących w trakcie zbiorowego stosowania przemocy, stanowią zdarzenia niebezpieczne dla życia i zdrowia ludzkiego¹⁵.

Uczestnicy zajścia zbiorowego dopuszczają się czynów, których nie popełniliby indywidualnie. Znikają zahamowania, poczucie odpowiedzialności, świadomość własnej odrębności, pojawia się zaś wrażenie wspólnoty, siły, anonimowości i bezkarności¹⁶. Trudno przewidzieć

¹² M. Saal, *Die Beteiligung an einer Schlägerei...*, s. 14–15.

¹³ A. Gimbut, *Przyczynę do problematyki przestępstwa udziału w bójkę (art. 240 k.k.)*, PiP 1957, z. 6, s. 1172.

¹⁴ Za akt prawny, który jako pierwszy zawierał taką konstrukcję przestępstwa, uznaje się brunszwicki kodeks karny z 1840 r. (§ 153 i 163); zob. M. Saal, *Die Beteiligung an einer Schlägerei...*, s. 13–15.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Zob. W. Stree, *Beteiligung an einer Schlägerei*, Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Strafsachen 16, 130, Jus 1962, s. 94; M. Saal, *Die Beteiligung an einer Schlägerei...*, s. 7 oraz powoływani przez niego: W. Schumacher, *Gruppendynamik und Strafrecht- Ein Beitrag zur Integration von Strafrecht und empirischer Wissenschaft*, NJW 1980, s. 1880–1881; W. Regendanz, *Beiträge zur Lehre von der Beteiligung am gefährlichen Raufhandel*, Tübingen 1906, s. 14. G. Le Bon wskazywał, że w tłumie powstaje jakby „zbiorowa dusza”, która każe jednostkom inaczej „myśleć, działać i czuć, aniżeli myślała, działała i czuła każda jednostka z osobna”. Uważał on, że tłum psychologiczny może tworzyć nawet kilka jednostek; zob. G. Le Bon, *Psychologia tłumy*, Kęty 2007, s. 16–17. J. Makarewicz wskazywał, że „znana jest *criminalité des foules*, odnosząca się do popełnianych przez tłum czynów, których żadna jednostka nie miała właściwie zamiaru popełnić, zbiorowa przestępczość, u podstaw której leży osobliwy łańcuch wzajemnych sugestii”, przytaczając znany cytat: *Senatores boni viri, senatus autem mala bestia*; zob. J. Makarewicz, *Wstęp do filozofii prawa karnego. W oparciu o podstawy historyczno-rozwojowe*, Lublin 2009, s. 375. Zob. także G. Tarde, *Opinia i tłum*, Warszawa 1904.

skutki każdego działania w ramach bójki, ponieważ nie jest ono wyizolowane i pojedyncze, lecz wywołuje reakcje innych uczestników¹⁷. Bójka łatwo wymyka się spod kontroli. Jednostka wśród dużej liczby uczestników uważa, że późniejsze udowodnienie jej wkładu w gwałtowne zajście, a nawet identyfikacja będą utrudnione lub niemożliwe, wydaje jej się, że odpowiedzialność za popełnione czyny zostaje przeniesiona na grupę¹⁸. Wraz z liczebnością grupy wzrasta u jednostki poczucie bezkarności i siły¹⁹. W zajściach o charakterze publicznym, na oczach widzów, bijący się działają ze szczególną bezwzględnością i nieustępliwością, aby podnieść swój autorytet lub przynajmniej nie stracić „twarzy”²⁰. Wszystkie wymienione zjawiska grupowe zwykle prowadzą do narażenia na niebezpieczeństwo uczestników bójki lub osób postronnych. To przekonanie stało się bodźcem do przyjęcia konstrukcji udziału w bójce lub pobiciu jako przestępstwa z zagrożenia. Podstawą do wymierzenia kary jest udział w stworzeniu niebezpieczeństwa, które powstaje właśnie wskutek szczególnej sytuacji grupowej.

Ewolucja przepisów o bójce wpłynęła na wykształcenie w doktrynie prawa karnego dwóch teorii dotyczących odpowiedzialności za to przestępstwo: presumpcji i narażenia. Według teorii presumpcji (*Präsumptionstheorie*) z udziałem w bójce łączy się przypuszczenie (domniemanie) spowodowania skutków w postaci śmierci człowieka lub uszkodzenia ciała. Teoria narażenia (*Gefährdungstheorie*) stanowi zaś, że istotą udziału w bójce lub pobiciu jest sprowadzenie określonego stanu niebezpieczeństwa. Chodzi o karalność udziału

¹⁷ W. Stree, *Beteiligung an einer...*, s. 94.

¹⁸ M. Saal, *Die Beteiligung an einer Schlägerei...*, s. 7–8, który powołuje opracowanie W. Schumachera, *Gruppendynamik und Strafrecht- Ein Beitrag...*, s. 1880–1881.

¹⁹ G. Le Bon, *Psychologia...*, s. 18 i 28.

²⁰ M. Saal, *Die Beteiligung an einer Schlägerei...*, s. 7–8. Autor powołuje pozycję W. Regendanza, *Beiträge zur Lehre von der Beteiligung...*, s. 14. Trzeba dodać, że w pewnych warunkach „specyficznie pojmowany honor może stawać się substytutem wszystkich wyznaczników statusu, funkcjonujących w »normalnym« społeczeństwie. Dzieje się tak szczególnie wtedy, gdy jednostka na skutek różnych okoliczności zostaje odcięta od różnych wyznaczników statusu, takich jak dobra materialne, wykształcenie, kariera zawodowa, władza. [...] Posługiwanie się przemocą, odwaga, brak lęku przed odpowiedzialnością, przyczyniają się do tego, że w oczach grupy jednostka ma honor, a równocześnie są zachowaniami wymaganymi do jego obrony. Przemoc staje się w takich wypadkach odpowiedzialnością na postrzegane przez jednostkę zagrożenie jej samooceny, honoru i męskości”; zob. K. Krajewski, *Bójka i pobicie. Analiza kryminologiczna*, ZNUJ 1988, z. 130, s. 21.

Aleksandra Nowosad – doktor nauk prawnych; pracownik w Katedrze Prawa Karnego i Kryminologii na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; autorka i współautorka publikacji z zakresu prawa karnego materialnego.

■ Książka dotyczy zagadnień dogmatycznych związanych z przestępstwem udziału w bójce i pobiciu. Autorka przedstawia drogę rozwojową konstrukcji tego przestępstwa, analizuje jego budowę oraz konfrontuje je ze współczesnymi zasadami odpowiedzialności karnej.

■ Omawia m.in. takie zagadnienia jak:

- okoliczności wyłączające odpowiedzialność za udział w bójce lub pobiciu (w tym skuteczność zgody pokrzywdzonego i obronę konieczną),
- odpowiedzialność sprawcy, który brał udział jedynie we fragmencie zdarzenia,
- związek przyczynowy w kwalifikowanych przez następstwa typach bójek i pobić,
- odpowiedzialność jedyne go uczestnika zajścia, który doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu.

■ Monografia skierowana jest do teoretyków i praktyków prawa karnego (sędziów, prokuratorów, adwokatów, policjantów).

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-264-3118-0

9 788326 431180

Cena 99 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9 788326 431180 W01P01